

Uluslararası Uyğur Araştırmaları Dergisi, Sayı: 4, 2014, Sayfa: 11-23.
Xelqara Uyğur Tetqiqati Jurnali, San: 4, 2014, Sehipe: 11-23.
International Journal of Uyghur Studies, Volume: 4, 2014, Page: 11-23.

RİSÂLE-İ TEMÜRÇİLİK

Ümit EKER*
Ünal ZAL**

ÖZET

İsveç'in Türk dünyasıyla olan ilişkileri tarih boyunca diğer Avrupa ülkelerine göre daha olumlu bir çizgide seyretmiştir. Geçmiş 17. yüzyıla kadar uzanan İsveç-Türk dünyası arasındaki ilişkiler akademik alana da yansımış, bu olumlu havanın etkisiyle Türk diline ait birçok tarihî eser ve belge İsveç kütüphanelerine getirilmiştir. Bu akademik ilginin olduğu merkezlerden biri Lund, diğeri ise Uppsala Üniversitesi'dir. Türkoloji çalışmalarında başlangıçta önemli bir yeri olan Lund Üniversitesinin kütüphanesinde Türkçe elyazması eserlerden oluşan değerli bir koleksiyon vardır. Bu koleksiyondaki kitapların çoğunluğu Çağatay, Özbek ve Uyğur Türkçesi ile yazılmış el yazmalarından oluşmaktadır. Koleksiyon içerisinde az sayıda Arapça ve Farsça eser de bulunmaktadır. Çoğunluğu, Türkolog Gunnar Jarring, bir kısmı da İsveçli misyonerler tarafından bağışlanan, satılan veya üniversite kütüphanesi tarafından satın alınan bu koleksiyonun içerisinde klasik ve halk edebiyatı eserleri, İslamî konulardaki el yazmaları, hukuki ve tarihi belgeler, tıbbi kitaplar, ticaret ve tasavvuf kitapları ile Doğu Türkistan'daki İsveç misyon faaliyetlerinin anlatıldığı birçok belge bulunmaktadır. Bu çalışmada, İsveçli misyoner Gunnar Hermansson tarafından 1929 yılında Yarkent'te çoğaltılan *Risâle-i Temürçilik* adlı eserin konu, çeviri yazı ve kelime dünyası üzerinde durularak bir kısım değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gunnar Jarring, Jarring Koleksiyonu, El yazmaları, Risâle-i Temürçilik.

MANUAL OF THE BLACKSMITHS

ABSTRACT

Sweden's relations with the Turkish world throughout the history remained at a more favorable line than other European countries. The relations between the Swedish-Turkish world dating back to the 17th century have also been reflected in the academic field. Through this positive atmosphere, a lot of historical works and document of Turkish language have been brought into Swedish libraries. One of the centers that has academic interests in Turcic studies is Lund University, the other is the Uppsala University. The library of Lund University, which was initially an important place in Turcology, has a valuable collection of Turkish manuscripts. The majority of the of this collection consists of manuscripts written in Chagatai, Uzbek and Uighur Turkish. There is also a small number of works in Arabic and Persian collections. Majority of this collection, including classical and folk literature artifacts, manuscripts on Islamic issues, legal and historical documents, medical books, trade and Sufi books with the many documents that describe the Swedish mission activities in the Eastern Turkestan, has been accumulated by the donation of Turcologist Gunnar Jarring, and other works donated or sold by the Swedish missionaries and purchased by the university library. In this study, the content, transliteration and vocabulary of *Risâle-i Temürçilik*, reproduced by Swedish missionary Gunnar Hermansson in Yarkand in 1929, will be studied and evaluated.

Keywords: Gunnar Jarring, Jarring Collection, Manuscripts, Risala-i Temürçilik.

0. Giriş

* Yrd. Doç. Dr., Bozok Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yozgat. E-posta: umiteker@gmail.com.

** Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Nevşehir. E-posta: unalzal@nevsehir.edu.tr, unalzal@gmail.com.

İsveç'in Türk dünyasıyla olan ilişkileri tarih boyunca diğer Avrupa ülkelerine göre daha olumlu bir çizgide seyretmiştir. Tarihi 17. yüzyıla kadar uzanan İsveç-Türk dünyası arasındaki ilişkiler akademik alanda da gerçekleşmiştir. 17. Yüzyıldan itibaren İsveçli müsteşrikler tarafından birçok tarihî eser ve belge Türk dünyasının çeşitli merkezlerinden alınarak İsveç'in çeşitli kurumlarına ve üniversitelerine getirilmiştir. Bu eserleri bünyesinde barındıran merkezlerden biri Lund, diğeri ise Uppsala Üniversitesidir. Türkoloji çalışmalarında başlangıçta önemli bir yeri olan Lund Üniversitesinin kütüphanesinde Türkçe elyazması eserlerden oluşan değerli bir koleksiyon vardır. Bu koleksiyondaki kitapların çoğunluğu Çağatay, Özbek ve Uygur Türkçesi ile yazılmış el yazmalarından oluşmaktadır. Koleksiyon içerisinde az sayıda Arapça ve Farsça eser de bulunmaktadır.

Çoğunluğu Türkolog Gunnar Jarring, bir kısmı da İsveçli misyonerler tarafından bağışlanan, satılan veya üniversite kütüphanesi tarafından satın alınan bu koleksiyonun içerisinde klasik ve halk edebiyatı eserleri, İslamî konulardaki el yazmaları, hukuki ve tarihi belgeler, tıbbi kitaplar, ticaret ve tasavvuf kitapları ile Doğu Türkistan'daki İsveç misyon faaliyetlerinin anlatıldığı birçok belge vardır¹.

Bu çalışmada, İsveçli misyoner Gunnar Hermansson tarafından 1929 yılında Yarkent'te çoğaltılan ve Hazret-i İmam Cafer-i Sadık tarafından Hz. Davut (a.s)'ın kavmini imana daveti ile bir peygamberlik mesleği olan demircilik ve bu mesleği yapanların taşınması veya taşınmaması gereken olumlu ve olumsuz özelliklerin anlatıldığı *Risâle-i Temürçilik* adlı eserin konu, çeviri yazı ve kelime dünyası üzerinde durularak bir kısım değerlendirmeler yapılacaktır.

1. Demircilik Risalesi (Risâle-i Temürçilik)²

Dil özellikleri dikkate alındığında bu eserin de tıpkı Ebû Nasr Samânî tezkiresinde olduğu gibi klasik dönem sonrası Çağatay Türkçesine ait olduğu düşünülmektedir³. Risâlenin kelime dünyası çoğunlukla Türkçe olmakla birlikte Arapça ve Farsça kelimeler de kullanılmıştır. ⁴ Üzerinde inceleme yapılan bu risâle, Lund Üniversitesi kütüphanesindeki Türkçe eserler koleksiyonunda Prov. 1 numarada kayıtlıdır. Toplamda yirmi iki sayfa olan tezkirenin ölçüleri 50 x 120 mm olup, her sayfadaki satır sayısı sekiz ile on arasında değişmektedir.

İsveçli misyoner Gunnar Hermansson tarafından 1929 yılında Yarkent'te çoğaltılan bu tezkire besmeleyle başlamakta ve Hazret-i İmam Cafer-i Sadık tarafından Hz. Davut (a.s)'ın kavmini imana daveti ile devam etmektedir. Hz. Davut (a.s)'ın davetini kabul etmeyen kavmi büyük bir belayla karşılaşır. Bunun üzerine Hz. Davut (a.s) Cebrail'e kendisinin ne yapması gerektiğini sorar. Cebrail (a.s) Allah'tan getirdiği bir mesajla Hz. Davut'un demircilik mesleğiyle

¹ Gunnar Jarring, **Central Asian Turkic place-names: Lop Nor and Tarim area: an attempt at classification and explanation based on Sven Hedin's diaries and published works**. Stockholm: Sven Hedin Foundation, National Museum of Ethnography, 1997; Lars Johanson, **Turkiska studier i stormaktstidens Sverige**. Csató, Éva Á. & Gren-Eklund, Gunilla & Sandgren, Folke (editörler) En resenär i svenska stormaktstidens språklandskap: Gustaf Peringer Lillieblad (1651-1710), 2008; Éva Á. Csató,, Uppsala Üniversitesi'nde Türkoloji Çalışmaları, *Bildiriler: Uluslararası Türkçenin Batılı Elçileri Sempozyumu (5-6 Kasım 2012 İstanbul)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014; Ünal Zal, **Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit Tarafından İsveç Kralı II. Oscar'a hediye edilen Türkçe elyazması eserler**. The international exhibition and scientific conference "Science, technology and innovative technologies in the prosperous epoch of the powerful state", 12-14 Haziran, Aşgabat-Türkmenistan, 2013; Ünal Zal, **İsveç'te Ali Şîr Nevâî'nin İzleri**, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/12 Fall, 2014.

² Eserin diğer bir nüshası ise Gunnar Jarring tarafından 1930 yılında Kaşgar'da çoğaltılmış olup üzerindeki çalışmamız devam etmektedir.

³ Ünal Zal, Ümit Eker, **Ebû Nasr Samânî Tezkiresi**, Uygur Araştırmaları Dergisi, sayı 4 (Güz), 2014.

⁴ Söz konusu bu eserle birlikte *Ebû Nasr Samânî tezkiresi*, *Risâle-i Ehl-i Dervîş* ve *Tezkire-i Heft-i Muhammedân Pâdişâh* tezkireleri üzerine yaptığımız çeviri yazı ile akabinde gerçekleştirilecek dil incelemesi çalışmaları devam etmektedir.

uğraşması gerektiğini haber verir ve Cennetten getirilen bazı araçlarla Hz. Davut’a demircilik mesleği öğretilir.

Eserin devamında ise bir peygamberlik mesleği olan demirciliği yapan kişilerin taşıması gereken olumlu yedi özellik şöyle sıralanır: *Yalan söylememek, haramdan uzak durmak, dindar olmak, namaz kılmak, ustasını küçümsememek, hünerini küçümsememek ve giybet etmemek*. Yine bu meslekle uğraşan kişilerin yapmaması gereken haram şeyler ise *fesat çıkarmak, menafaat peşinde koşmak, içki içmek, tekbir sahibine hakaret etmek* ve son olarak da *cimri olmak* şeklinde beş maddede ifade edilmiştir.

Bir insanın *ağrıyan bir yeri varsa, hanımı bir erkek çocuk dünyaya getirmişse, giybet etmişse, talebeleri belagat ilmini öğrenmişlerse* bunlar için tekbir getirilip yerine göre farz, vacip, sünnet ve müstehaplarını bilmesi gerektiği ifade edilen tezkirede, kim bu güzel huylara sahipse Allah’ın bereketinin onun üzerinde, yediği ve içtiğinin helal ve cennet lokmalarından olacağı, kıyamet gününde ise pir ve üstatların yüzlerinin ayın on dördü gibi dolunay şeklinde görüleceği anlatılmaktadır.

Eğer demircilik mesleğiyle uğraşanlar bu risalede ifade edilen güzelliklerden uzak olurlarsa ahirette de anlatılan nimetlerden mahrum kalacaklardır. Eser, istinsah tarihi olan Hicri 1348 yılında Ramazan ayının yirmi beşinde tamamlandığı bilgisiyle sona ermektedir.

2. Metin

2.1. Aktarma

Risāle-i Temürçilik

Bismi’llāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm⁵

[1]⁶ [*Elḥamdulillāhi rabbi’l-‘ālemīn. Ve’l ‘ākıbetu li’l-muttaḳīn. Ve’s-şalātu ve’s-selāmu ‘alā rasūlihī Muḥammedin ve ālihī ve eşḫābihī ecma‘īn*]⁷. [2] [*Ammā ba‘d*]⁸ Ḥazret-i İmām Cā’fer-i Şādiḳ ve [*reh-numā-yı muvāfiḳ*]⁹ –raziya’l-lāhu ‘anh-¹⁰ andağ rivāyet kıllurlar kim Ḥazret-i Dāvud -‘aleyhi’s-selām-¹¹ [*dāyimu’l-evḳāt*]¹² ḳavmlerini imānğa da‘vet kıllur irdiler. Kāfirler imān aytgāl unamadılar. Nā-gāh ḡam-kin bolup oturup idiler. Ḥazret-i rabbu’l-‘izzeti¹³ [3]din fermān boldı ki “Ey Cebrā’īl! Dāvud’ge ayğıl, imdi ḳavmini imānğa da‘vet kılsun.” didiler. Ḥazret-i Dāvud inen sa‘y kıldı kim bolmadılar. Ḥazret-i Cebrā’īl -‘aleyhi’s-selām- kelip didi kim “Ey Dāvud! İmdi ḳavmiñni imānğa da‘vet kıılmağıl.” didi. Çünki Allāhu Te‘ālā belā iyberür. Ḥazret-i Dāvud -‘aleyhi’s-selām- didi ki “Men neme iş kıllurmen?” didi. Ḥazret-i Cebrā’īl -‘aleyhi’s-selām- dergāh-ı Ḥaḳḳ’ge barıp Ḥazret-i Dāvud sözünü [4] kıldılar. Ḥazret-i Ḥaḳḳ Subḫānehu¹⁴ āhengerlik kesb kıılmağğa buyurdılar. Ḥazret-i Cebrā’īl -‘aleyhi’s-selām- Ḥazret-i Dāvud’ğa kelip didi ki “Ey Dāvud! Señe āhengerlik kesb fermān boldılar. Ḥazret-i Ḥaḳḳ Subḫānehu ve Te‘ālā’ğa Ḥazret-i Dāvud münācāt kıldılar kim didi ki “Ey ferverdīgārim! Her kārlar señe āsān ve bizlerge müşkil turur. Şol anda fermān boldı ki “Ey Cebrā’īl! Cennette bir ḳoy ve bir taş [5] yaratkenmen, anı alıp

⁵ Manası: Rahman ve rahim olan Allah’ın adıyla.

⁶ Köşeli parantez içindeki sayılar asıl metnin sayfa numaralarını göstermektedir.

⁷ Manası: Alemlerin Rabbi Allah’a hamd olsun. Hayırlı netice muttakilerindir. Peygamberimiz (a.s.)’e onun bütün ehli-beytine ve ashabına salat ve selam olsun (Yazır 2000)

⁸ Manası: Daha sonra.

⁹ Manası: Doğru yolu gösteren.

¹⁰ Manası: Allah ondan razı olsun.

¹¹ Manası: Selam onun üzerine olsun.

¹² Manası: Her vakit.

¹³ Manası: Kudret ve şeref sahibi olan /Allah/.

¹⁴ Manası: Her türlü kusurdan münezze olan Allah.

kelgil.” didi. Derhâl Hazret-i Cebrâ’îl alıp keldiler. Bâz tûbâ dırahtıdın alıp keldiler. “U şol münevver taşnı çarğka izip bağlagil.” didi ve yene “Koynıñ tîresini dem kılğıl.” dip fermân boldı. “Dıraht-ı tûbâdın alğan yıgaçnı muhkem kılğıl.” didi. Behiştin bülül alıp kelgil.” didi. Derhâl alıp kildiler. Ez-berây-ı âhengerlik esbâ[6]blerini müheyâ kıldılar. Ve yene fermân boldı ki “Dem basğıl.” dip Hazret-i Mikâ’îl ve İsrâfîl ve ‘Azrâ’îl ve Cebrâ’îl -‘aleyhimu’s-selâm-¹⁵, tört ferîşteh-i muqarreb âteş-dänniñ tört burceni dem basdılar. Nâ-gâh Allâhu Te’âlâ rahmet nazarı birle âteş-dânğa qaradı. Derhâl qaynadı ve Hazret-i İmâm-ı Ca’fer-i Şâdıq -raziya’l-lâhu ‘anh- naql kılıpdur kim âhengerlik kesb barça hünerdın uluğ. [7] Sindänni Haqq Te’âlâ öz qudreti birle yarattı ve rahmet nazarı birle qaradı. Pilgil kim sindänniñ tört burcıda tört muqarreb ferîşteh bar tururlar. Evvelki burcıda Hazret-i Cebrâ’îl “Yâ kerîm!”, ikkinçi burcıda Hazret-i Mikâ’îl “Yâ rahîm!”, üçünçi burcıda Hazret-i İsrâfîl “Yâ sebbû!”, törtüncü burcıda Hazret-i ‘Azrâ’îl “Yâ quddüs!” [8] derler. Ve yene fermân boldı ki Hazret-i Cebrâ’îl’ğa Hazret-i Dâvud’ğa üç nemerse kerâmet kıldım. Evvel dem, ikkinçi sindân, üçünçi bülül demni behişt şamalidın âferîde kıldım. Bülülni dıraht-ı tûbâdın yarattım. Ve Hazret-i Cebrâ’îl Hazret-i Dâvud’ğa ta’lîm berdiler. Ve Hazret-i Dâvud şakirdleriğa ta’lîm berdiler. Cemîc dünyâğa meşhûr boldı. Bu hünerni örgengen ustâ bu risâlege ‘amel kılsa köp menfa’atler körer. Eger sorsalar kim “Tekbîr kimdın qaldı¹⁶?” [9] Cevâb, Hazret-i Cebrâ’îl, Hazret-i Dâvud’ğa ta’lîm berdiler. Olardın qaldı. Ba’d-ez-ân ‘ilm-i âhengerlik ustâ hoca hordek âhengerge qaldı. Ammâ pilgil Ebu Sa’îd ustâ hordek İbn-i Mes’ûd ve şakirdleri Hazret-i Dâvud -‘aleyhi’s-selâm- tururlar. İbni Mes’ûd’ge ta’lîm berdiler. Âhengerlik kırk bir kesb hünerdür. Birbiridin cüdâ kıılır. Ve yene Haqq Subhânehu ve Ta’âlâ’dın nidâ keldi kim “Ey Cebrâ’îl! Destek köre. Bülülni rast kıldılar. Be-emr-i ber-kemâl, Hazret-i Mikâ’îl çüb’üd [10] eger sorsalar kim âhengerlikde neçe nemerse vâcibdür. Yette nemerse vâcibdür. Evvel yalğan sözlemegey. Düvvüm harâmdın perhiz kılğay. Çehârum¹⁷ bî-diyânet bolmagey. Çehârum namâz-ğân¹⁸ bolğay. Fencum ustâdını hor körmegey. Şeşüm hünerni yeñgil¹⁹ sinemiğay. Heftüm kişini gıybet kılmağay. Eger sorsalar kim “Ustâ ve âhengerlik [11]ğa neçe nemerse harâmdur?” Cevâb ayğıl kim beş nemerse harâmdur. Evvel fâsıklıq. İkinci sūd-horluq. Üçünçi ‘araq boza içmek. Törtünçi şahib-i tekbirni haqâret kılmaq. Beşinci bağil bolmaq harâmdur. Eger kimerse sorsalar kim ustâ-yı temürçığa neçe vaqtde tekbir almaq müsteħabdur? Cevâb tört vaqtde tekbir almaq müsteħab [12] dur. Evvel ağrıp saqaysa. Düvvüm, hâtini oğıl toğsa. Sevvüm, kişini gıybet kılsa. Çehârum şakirdleri belâgatke yetse her kâsibîge ki farz, vâcib, sünnet, müsteħablarnı bilmek lâzımdur. Her ustâdî kim bu risâlege ‘amel kılsa, kılğan kesb [ü] kârığa Allâhu Ta’âlâ bereket ‘atâ kılğusıdır. Her ne yigeni helâl [13] bolğay ve behişt loqmalarından bolğay. Kıyâmet küni fir [ü] ustâdlar âldılarında yüzi on tört künlük tolun ây dek bolup turğay. Her ustâ-yı âhenger bu risâlege ‘amel kılmasa ve oqutıp işitmese, fir [ü] ustâdlar haqıda du’â [vü] tekbir kılmasa, uşbu kesb [ü] kârıdın her nemerse ki [14] tafip yipdür. Harâm bolğay [*ne’uzu billâhi mine’z-zâlik*]²⁰ ve her ustâdî ki bu risâlege ‘amel kılsa ve oqutıp işitse, fir [ü] ustâdlar haqıda hatm-i Qur’ân ve du’â [vü] tekbir kılsa her kişi şundağ kâsibni be-‘özü bî-şer’î haqâret kılsa şerîc atde günahkâr bolğusıdır. [*va’l-lâhu* [15] *ne’uzu bi’l-lâhi mine’z-zâlik. Va’l-lâhu a’lemu bi’ş-şavâb ve ileyhi’l-mercî’u’l-aşvâb, temmet temâm bi a’vni-l meliki’l-vahhâb*]²¹ [16] Eger tamâm bolup risâle-yi âhengerân mezkûr risâle-i ‘acebiyye ve ğaribiyye târiğğa 1348-inci mâh-ı râmâzânı’l-mubârek 25’inci. İtmâm yaft²².

¹⁵ Manası: Selam onların üzerine olsun.

¹⁶ “qaldı” kelimesi sayfa başında tekrar yazılmıştır.

¹⁷ Aslında “sevvüm” denilmesi gerekiyordu.

¹⁸ Aslında namâz-ğân terkinde “ğ-” sesinden sonraki uzun “â”sesi, “و” sesinden sonra elif olması gerekiyordu.

¹⁹ Kelimenin yazımında geniz n’sinin ardından (س) “kef” harfi kullanılmıştır. Yazım hatası yapıldığı düşünülmektedir.

²⁰ Manası: Bundan Allah’a sığınırız.

²¹ Manası: Bundan Allah’a sığınırız. En doğrusunu Allah (c.c.) bilir. Doğrulukların mercii de odur. Malik ve vahhab olan Allah’ın yardımıyla [kitap] tamam oldu.

²² Manası: Tamam oldu.

2.2. Orijinal Metin

اما بعد حضرت امام جعفری صادق و
 بنیامی موافق مرضی اللہ عنہم انداغ
 روایت قبلہ رلا رکیم حضرت
 داود علیہ السلام دایم الاوقات قوم
 لاری بنی ایمان فدعوت قبلہ رلا ریدیلار
 کافر لار ایمان ایتغالی او نامدیلار
 تا کا عمکین بولوب اولتوروب
 ایدیلار حضرت رب العزت

رساله تمورچلیک
 بسم الله الرحمن الرحيم
 الحمد لله رب العالمين
 والعاقبة للمتقين والصلوة
 والسلام على رسوله محمد
 واله واصحابه اجمعين

محمدیلار حضرت حق سبحانہ اهنکر لیک
 کسب قبلماق غیبور دیلار حضرت
 جبرائیل علیہ السلام حضرت داود غلب
 دیدیکه ای داود کاهنکر لیک کسب
 فرقان بولدیلار حضرت حق سبحانہ و تعالی
 غ حضرت داود مناجات قبلدیلار کیم
 دیدیکه ای فروردیکاریم هر کارلار سنکاش
 و بزلار که مشکل نرورستواعتق فرما بولدیک
 ای جبرائیل حنت دهر قوی و برکاش

دین فرمان بولدیکی ای جبرائیل داود که انزل
 ایددی قومنی ایمان فدعوت قبله رلا ریدیلار
 حضرت داود انجنا سغ قبلدیکم بولدیلار
 حضرت جبرائیل علیہ السلام کسب دیدیکه ای
 داود ایددی قومنگ ایمان فدعوت قبلما
 غیل دیدی هر کده الله تعالی بولا ایبار و حضرت
 داود علیہ السلام دیدیکه من نمرایش قبلدی
 من دیدی حضرت جبرائیل علیہ السلام درکا
 ہی حق که بار سبب حضرت داود که سوزنی

ب لارنی معیا قیلدیلار و نینه فرمان بو
 لدر کجدم بامسغند سب حضرت میکائل
 و ابرائیل و عذرائیل و جبرائیل علیهم السلام
 تورت فرشته مقرب آتشدان نینک
 تورت بر جنی ددم با کسیدیلار ناکا ائده
 تعالی رحمت نضری بر ل آتشدان غقرا
 دی در حال قینادی و حضرت امام جعفر
 صادق صابوق سرفی ائده عنه نقل قیلیب دور کم
 اینکریک کسب بار هر سیر دین اولوغ

یہ اتکان من انی الیب کلکیل دیدی در
 حال حضرت جبرائیل الیب کلدیلار با
 طوبی درختدین الیب کیلدیلار او
 شمول منور تاشن با چرخ قو اینر سب تاغلا
 کیل دیدی و نینه قوی نینک تیرده سی ندوم
 قیلغند سب فرمان بولدی درختی طوبی
 دین النان ینا چنی محکم قیلغل دیدی
 بهشت دین بلول الیب کلکیل دیدی در جا
 ال الیب کیلدیلار از برای اینکریک کسب

در لار و نینه فرمان بولدی کجه حضرت جبرائیل غ
 حضرت داود و داود اوج نرسه کرامت قیلدی
 اول دم اینکری سبندان او چونچی بلول دم
 نه بهشت شمالدین آفریده قیلدی بلول ننی
 درخت طوبی بدین سیر اتم و حضرت جبرائیل
 حضرت داود و نعلم بر دی لار و حضرت
 داود کجه در لار یغ تعلیم بر دی لار جمع
 و نبیاه مشهور بولدی بو نینر لار و کانکان
 او هستا بور سار کاعمل قیلک کوب منفعت
 لار کورار کسب سبار کم تلپیر کجین قالدی

سبندان نه جتی تعالی او ز قدر رتی
 بر ل سیر اتی و رحمت نضری بر ل قرادی
 بلکیل کم سبندان نینک تورت بر جید
 تورت مقرب فرشته بار تر در لار اولوغ
 بر جید حضرت جبرائیل با کریم اینکری
 بر جید حضرت میکائل با کریم او چونچی بر
 جید حضرت ابرائیل با کریم او چونچی
 بر جید حضرت عذرائیل با کریم او چونچی

دور اول آغزيب ستمایه دوم
 خاتونی اوغال توغبه ستم کیشینی غیبت
 قبله چهاروم شاکیه دلاری بخت
 کونیه هرکاسی کفرضی واجبست
 مستجب لارنی پلماک لازم دور
 هر اوستاندیکیم بور سالاک عمل قبله
 قیلغان کسب کارینو اقدت تعالی کبرت
 عطا قیلغوسیدور هر نه بکافی جلا

غونچومر سه جرام دور جواب آغیل کم
 بیش نمر سه جرام دور اول فاسق لق
 ایکنجی سه دور خور لوق او چونجی عرق بوز
 ایچماک تور پنجه صاحب کبیرنی جفاک
 قیلماق پنجه پنجه بولمق جرام دور اگر کمر سه
 سهور سلار کم او ستای تمورچی غ
 نه وقتید اگبیر الماق مستجب دور
 جواب تور ت وقتید اگبیر الماق مستجب

دور اول آغزيب ستمایه دوم
 خاتونی اوغال توغبه ستم کیشینی غیبت
 قبله چهاروم شاکیه دلاری بخت
 کونیه هرکاسی کفرضی واجبست
 مستجب لارنی پلماک لازم دور
 هر اوستاندیکیم بور سالاک عمل قبله
 قیلغان کسب کارینو اقدت تعالی کبرت
 عطا قیلغوسیدور هر نه بکافی جلا

غونچومر سه جرام دور جواب آغیل کم
 بیش نمر سه جرام دور اول فاسق لق
 ایکنجی سه دور خور لوق او چونجی عرق بوز
 ایچماک تور پنجه صاحب کبیرنی جفاک
 قیلماق پنجه پنجه بولمق جرام دور اگر کمر سه
 سهور سلار کم او ستای تمورچی غ
 نه وقتید اگبیر الماق مستجب دور
 جواب تور ت وقتید اگبیر الماق مستجب

اگر سوره سجاد را یکم اینکتر لیکه و پنجم فرمود واجب
 دور تیره نکر سه واجب دور اول بالحق
 سوره لایبکی دوم حرام دین پسرین
 قبلتغای چهارم هم بی دیانت بولنگی
 چهارم نماز خون بولنگی پنجم اوکستا
 دینی خور کورمکی ششم پسرین کمال است
 بیغای پنجم کشتی نه غیبت قبلتغای
 اگر سوره سجاد را یکم اوکستا و اینکتر لیکه

تاملدی جواب حضرت جبرائیل حضرت داود
 نو تعلیم بردی نادر اولاد دین فاعلی بعد از ان
 علم اینکتر لیکه اوکستا خوب خوردن اینکتر
 تاملدی اما بیلگی البوسجید اوکستا خوردن
 ان مسعود و شاکیر دلاری حضرت داود و طه
 انهم تر در نادر ابی مسعود و کتعلیم بر بیلار اینکتر لیکه
 فرق بر کسب پسر دور بر بریدی چه اقبلور
 و نیز حتی سبحانند و تعالی دین ندا کنید یکم ای
 جبرائیل استکسوره بولنگی رابست قبلدی
 نادر پامر بر کمال حضرت میکانل چه پسر دور

تانفیب عیب دور حرام بولنگی
 نفوز بامد من الذالیات
 و هر اوکستا دیکه بوساله کا عمل
 و او قوتوب شسته فیری اوکستا دیکه
 حقیقه اختم قرآن و دعا تکبیر قبله کشتی
 شندوخ کاسیب نی بعد رسی
 شرعی چهارت قبله شسته بولنگی
 کسه کار بولنگی سوره دور و امده

بولنگی و بهشت توکلار دین بولنگی
 ی قیامت کونی فییر اوکستا دیکه
 بیلاریده یوزی اون تورت کونلون
 توکلون آیدک بولوب تورغای
 هر اوکستای اینکتر بوساله کا عمل
 قبله و او قوتوب اشتما کس فیری
 اوکستا دیکه حقیقه دعا تکبیر قبله
 اوکستا کسب کار دین پسرین سیکه

الكرتتم بلوب سربال انكردان
من كورس العجيبه وغريبه
تاريخه
المبارك له من
اعمام ياصه

نعوذ بالله من الذالك
واعند اعلم بالصواب واليه المرجع
الامواب
تمت
تمام
بعون
المملك الوهاب

3. Sözlük

(A - Ā)

āferīde kııl- (F+T): yaratmak
ağrıp sağa (bol-) : hasta ve zayıf güçsüz olmak
āhengerlik (F+T): demircilik
āldı: ön, yan, huzur
‘amel kııl- (A+T): yapmak, eylemek, icra etmek
andağ: onun gibi, bunun gibi
‘arağ (A): rakı
āsān (F): kolay
‘aṭā kııl- (A+T): bağışlamak
āteş-dān (F): ocak
ay- ~ ayt-: söylemek

(B)

ba‘d-ez-ān (A): bundan sonra
baḥīl (A): cimri
barça: bütün, hepsi, tamamı
bāz (A): yeniden, tekrar

be-emr-i ber-kemāl (F+A+F+A): mükemmel bir iş ile, mükemmel bir şekilde
beḥīst (F): cennet
belāğat (A): güzel söz söyleme
be-‘ōzr (F+A): mazeretli, özürlü
bī-diyānet (F+A): dindar olmama, dinsiz olma
birle: ile
bī-şer‘ī (F+A): şeriate uygun olmama
bolma-: olmamak
boza: darıdan yapılan bir içki
burcen: kenar, taraf
bülül ~ belül (A): kurtulma, hastalıktan kurtulma

(C)

cemī‘ (A): bütün
cüdā (F): ayrı [cüdā kııl- : ayırmak, parçalamak]

(Ç)

çehārum (F): dördüncü

çüb (F): sopa, odun, değnek

(D)

dek : gibi

dem (F): nefes [dem kı1-: üflemek; dem bas-: hava vermek]

dergāh (F): dergah, saray

dıraht (F): ağaç [dıraht-ı tūbā : Tuba ağacı, cennette bulunan bir ağaç]

düvvüm (F): ikinci

(E)

esbāb (A): vasıtalara, sebepler, araç gereçler

evvel (A): ilk, birinci

ez-berāy-ı āhengerlik (F): demircilik yapmak amacıyla

(F)

fāsıqlık (A+T): Allah'ın emirlerini tanımayan, günahkar

fencum (F): beşinci

feriştah (F): melek [feriştah-i muşarreb: yakın melek]

fermān (F): buyruk [fermān bol-: ferman olmak, buyurulmak]

ferverdigār (F): Allah, yaratıcı

fır (F): ihtiyar, tarikat kurucusu

(G - Ğ)

ğam-kin (F): gamlı, üzüntülü

ğıybet (A): çekiştirme, dedikodu [ğıybet kı1-: arkadan konuşmak]

(H - Ğ)

heftüm (F): yedinci

hordek (F): küçük

(İ)

iñen: çok, çok fazla

imdi: şimdi, şu anda

iyber-: göndermek

iz-: yaslatmak, ezmek, [bir nesneyi bir alete değdirmek, örneğin bıçağı bileğı taşına tutmak]

(K - K)

kār (F): iş

ķara-: bakmak

kāsib ~ **kāsibī** (A): kazanan kimse, kazanç sahibi

kerāmet (A): velilerin gösterdiği olağan üstü hāl [kerāmet kı1-: keramet göstermek]

kerīm (A): cömert

kesb (A): kazanmak.[kesb kı1-: kazanmak]

ķoy < **ķūy** (F): mahal, yer, köy

ķöp: çok

ķuddūs (A): kutsal

(M)

māh (F): ay

māh-ı ramāzānu'l-mübārek (F+A+A): mübarek ramazan ayı

mezķūr (A): zikredilmiş, anılmış

muşkem (A): sağlam, güçlü [muşkem kı1-: sağlamlaştırmak]

muşarreb (A): yaklaşmış, yakın

müheyyā (A): hazır, hazırlanmış [müheyyā kı1-: hazırlamak]

münācāt (A): Allah'a dua etme [münācāt kı1-: Allah'a dua etmek]

münevver (A): aydınlatılmış

müsteķāb (A): sevilen, beğenilen, yerinde, uygun

müşkil (A): güç, zor

(N)

nā-gāh (F): ansızın, birden bire
naql (A): anlatma, taşıma, aktarma, hikâye
[naql kı1-: taşımak, aktarmak, anlatmak,
hikâye anlatmak]
namāz-hān (F): namaz kılan
naẓar (A): bakma, bakış, göz atmak
neçe: nice, nasıl, ne kadar
neme: ne, nesne
nemerse: nesne, şey, eşya
nidā (A): seslenme, ünlem, ses

(O - Ö)

oltur-: oturmak, bir yere yerleşmek
örġen-: öğrenmek, alışmak, bilgi edinmek

(P)

perhīz (F): sakınmak, kaçınmak Allah'tan
başka her şeyden geçmek

(R)

rahīm (A): acıyan, koruyan [Allah]
rahmet (A): acıma, esirgeme, koruma
risāle (A): kitapçık, küçük kitap, mektup
[risāle-i 'acebiyye: acayip risale; risāle-i
ġarībiyye: garip, tuhaf risale]
rivāyet (A): anlatılan şey, söylenti [rivāyet
kı1-: anlatmak, haber vermek]

(S)

sa'y (A): çalışma, gayret [sa'y kı1-: çalışmak,
gayret göstermek]
sebbūh (A): çevik, hızlı uçar gibi giden
sevvüm (F): üçüncü
sindān (F): örs
siñemi- ~ siñeme-: denemek, sınamak,
tecrübe etmek

sūd-horluq (F+T): menfaatçilik

(Ş)

şamāl (A): rüzgâr
şākird (F): öğrenci
şeşüm (F): altıncı
şundaġ: bunun gibi, şunun gibi

(T)

taf-: bulmak
ta'lim ber- (A+T): öğretmek
tīre (F): karanlık, kara, bulanık
tolun: dolu, doldurulmuş, dolun ay
tübā (A): cennet ağacı [dıraht-ı tūbā: tuba
aġacı]

(U)

'ūd (F): ağaç, odun
uluġ: büyük, ulu
unama-: razı olmamak, kabul etmemek
ustād (F): usta, sanatkâr
u şol: işte, o, bu, tam bu

(V)

vācib (A): gerekli olan, yapılması gerekli

(Y)

yā (A): ey
yeñgil: kolay, hafif
yette: yedi
yıġaç: ağaç
yet-: ulaşmak

4. Sonuç

Demircilik mesleği tarihî kaynaklarda peygamberlik mesleği olarak ifade edilmiş ve bu nedenle de yüceltilmiştir. Bu yönüyle mesleğe bir kutsiyet atfedildiği görülmektedir. Demircilik kutsal bir meslek olunca da gerek bu mesleği icra eden kişilere yol göstermek, meslek adabını ve inceliklerini öğretmek gerekse de demircilik mesleğinin icrası konusunda genel bilgiler vermek amacıyla bu türden eserler telif edildiği bilinmektedir. Bu risalede de demirciliğin İslam inancındaki yeri ve mahiyeti ile mesleğin icrasında takip edilecek usul ve yöntemler hususunda bilgiler verilmiştir. Bu tür eserlerin ortaya çıkarılması ve bilim dünyasına kazandırılması demircilik mesleği özelinde bütün meslek kollarında emek veren kişiler için de bir kılavuz niteliğindedir. Bu yönüyle bu tür eserler, Türk dili ve kültürü için olduğu kadar bilimsel araştırmaların doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan sosyal fayda için de önemlidir.

KAYNAKLAR

- AKALIN Şükrü Halûk vd., **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
- _____, **Yazım Kılavuzu**, Türk Dil Kurumu Yayınları Ankara 2005.
- BERDAK Yusuf, TULUM, Mehmet Mahir, **Sözlük - Özbekistan Türkçesi – Türkiye Türkçesi**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1994.
- COŞKUN Volkan, **Özbek Türkçesi Grameri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000.
- CSATÓ Éva Á., Uppsala Üniversitesi'nde Türkoloji Çalışmaları, **Bildiriler: Uluslararası Türkçenin Batılı Elçileri Sempozyumu (5-6 Kasım 2012 İstanbul)**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- DEVELLİOĞLU Ferit, **Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1997.
- ERASLAN Kemal, **Eski Uygur Türkçesi Grameri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2012.
- ERCİLASUN Ahmet Bican vd., **Türk Lehçeleri Grameri**, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.
- JARRING Gunnar, Tjurkologija v Švecii. **Sovetskaja tjurkologija** 3, 1977, s. 94-102. Türkçesi: İsveç'te Türkoloji Araştırmaları. **Belleten** 173, Ankara 1980, s. 125-136.
- _____, **Central Asian Turkic place-names: Lop Nor and Tarim area: an attempt at classification and explanation based on Sven Hedin's diaries and published works**. Sven Hedin Foundation, National Museum of Ethnography, Stockholm 1997.
- JOHANSON Lars, **Turkiska studier i stormaktstidens Sverige**. Csató, Éva Á. & Gren-Eklund, Gunilla & Sandgren, Folke (editörler) En resenär i svenska stormaktstidens språklandskap: Gustaf Peringer Lillieblad (1651-1710), 2008.
- KANAR Mehmet, **Farsça – Türkçe Sözlük**, Deniz Kitabevi, İstanbul 2000.
- MARUFOV Z. M., **Özbek Tilining İzahlı Luğati**, Moskva Rus Tili Neşriyatı, Moskova 1981.
- MUTÇALI Serdar, **Arapça – Türkçe Sözlük**, Dağarcık Yayınları, İstanbul 2014.
- NECİP Emir Necipoviç, **Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995.

- ÖLMEZ Mehmet, “Şeyh Süleymân Efendi-i Buhârî: Lugat-ı Çagatay ve Türkî-i Osmânî, İstanbul 1298”, **Türk Dilleri Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 13, İstanbul 2003, s. 29 – 368.
- ÖZTÜRK Mürsel, **Farsça Dilbilgisi**, Murat Kitapevi Yayınları, Ankara 1995.
- PAÇACIOĞLU Burhan, **Türkçenin Sözcük Dağarcığı**, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2006.
- SAMİ Şemsettin, **Kâmûs-ı Türkî**, Enderun Yayınları, İstanbul 1989.
- STEINGASS Francis Joseph, **A Comprehensive Persian – English Dictionary**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2005.
- ÜNLÜ Suat, **Çağatay Türkçesi Sözlüğü**, Eğitim Yayınları, Konya 2013.
- YAZIR Elmalılı Muhammed Hamdi, **Kur’ân-ı Kerîm ve Meal-i Şerîfi** (Hazırlayan ve notlandıran, Ertuğrul Özalp), İşaret Yayınları, İstanbul 2000.
- ZAL Ünal, **Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit Tarafından İsveç Kralı II. Oscar’a Hediye Edilen Türkçe Elyazması Eserler**. The international exhibition and scientific conference “Science, technology and innovative technologies in the prosperous epoch of the powerful state”, 12-14 Haziran, Aşgabat-Türkmenistan 2013.
- _____, Uppsala Üniversitesinde bulunan Türkçe Eserler, [Demir, Nurettin; Karakoç, Birsel; Menz, Astrid (editörler)], **Türkoloji ve Dilbilim. Éva Á. Csató Armağanı**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2014, s. 479-490.
- _____, “İsveç’te Ali Şîr Nevâî’nin İzleri”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/12 Fall**, 2014.
- ZAL Ünal, EKER Ümit, **Ebû Nasr Samânî Tezkiresi**, Uygur Araştırmaları Dergisi, S. 4 (Güz), 2014.